

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА В ЗАКАРПАТСЬКОМУ УГОРСЬКОМУ КОЛЕГІУМІ ІМЕНІ ІЛОНИ ЗРІНІ

Закарпатський угорський колегіум імені Ілони Зріні об'єднує викладачів, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів Закарпаття в інтересах наукового та культурного прогресу. Головною метою колегіуму є підтримка талановитих студентів, молодих учених регіону. Започаткована у 1999-му році програма тьюторського супроводу підготовки студентів до професії науковця загалом виправдала пов'язані з нею сподівання: випускники програми продовжують наукову роботу в Україні чи за кордоном. Дехто вже захистив кандидатську або PhD дисертацію.

Ключові слова: тьюторський супровід, науково-дослідницька робота.

Закарпатський угорський колегіум імені Ілони Зріні об'єднує викладачів, аспірантів та студентів акредитованих вищих навчальних закладів Закарпаття в інтересах наукового та культурного прогресу. Головною метою колегіуму є підтримка обдарованих студентів, молодих учених регіону. В інтересах досягнення декларованих цілей у колегіумі діє тьюторська програма та проводяться освітні заходи: відкрита студентська наукова конференція та конференція молодих учених. Своєю діяльністю колегіум розпочав у 1999-ому році. Організаційну підтримку колегіум отримує від Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

У наш час все більше вищих навчальних закладів намагаються докорінно змінити свій внутрішній освітній простір перш за все, шляхом започаткування нових напрямів підготовки та впровадження нових освітніх технологій. Поява у навчальних планах варіативної компоненти створила умови для індивідуалізації навчання кожного студента. В умовах, коли впровадження індивідуальних навчальних траєкторій у вищій освіті набуває масового характеру, все більшого значення отримує тьюторський супровід підготовки студента, особливо як засіб передачі досвіду дослідницької діяльності. Саме за такою формою здійснюється організація науково-дослідницької діяльності в межах Закарпатського угорського колегіуму імені Ілони Зріні. Започаткування у 1999-му році науково-дослідницької програми, яка виходила за рамки навчальних планів, означало крок у бік створення певної відкритості освітнього простору. Орієнтуватися в цьому розширеному просторі, з його численними науковими школами, авторитетами майбутньому науковцю має допомогти тьютор. Тьюторська програма колегіуму не обмежується конкретним навчальним закладом і не передбачається жодним освітнім стандартом. Метою її започаткування є вироблення індивідуальних програм підготовки майбутніх науковців, кожна з яких орієнтована на конкретного студента.

Досвід історії тьюторства в Західній Європі та Північній Америці викликає жвавий інтерес фахівців у всьому світі [1]. Діяльність тьютора в умовах дистанційного навчання досліджується у вітчизняній педагогіці [2, 3]. Досліджуються можливості тьюторського супроводу в дослідницькій діяльності [4]. У кінці ХХ-го на початку ХХІ-го століття тьюторські програми стали популярною формою підготовки студентів до професії науковця в угорській діаспорі [5].

Метою нашого дослідження було встановити ефективність тьюторського супроводу у формуванні дослідницьких компетенцій студентів.

У тьюторській програмі Закарпатського угорського колегіуму імені Ілони Зріні – тривалий час єдиної програмі колегіуму – до цього часу прийняло участь близько восьми десятків студентів. Метою програми є підтримка обдарованих студентів, їх підготовка до наукової роботи, вступу до аспірантури під керівництвом досвідченого тьютора. З міркувань доцільності, терміни набору, виконання досліджень та звітності синхронізуються з графіком навчального процесу. Щорічно в програмі приймає участь п'ятнадцять тьюторантів. Максимальний термін роботи в колегіумі три роки, тому, як правило, щорічно до програми вступає п'ять нових студентів. Тематика досліджень обов'язково має виходити за рамки навчальної програми студента.

Вступні випробування проводяться у формі співбесіди, в якій студент презентує свій план досліджень, результати та досвід власної дослідницької діяльності, знання фахової літератури, державної та іноземної мови, плани на майбутнє. Додаткові бали на вступній співбесіді студент може отримати за участь у наукових конференціях, авторство (співавторство) наукових публікацій, поточну успішність. Основною метою співбесіди є встановити:

- наявність компетенцій, необхідних для виконання дослідницького проекту;
- рівень володіння професійною мовою;
- розуміння майбутнім тьюторантом власного місця в дослідницькому проекті та місця проекту в його власному житті, амбіціях та планах на майбутнє.

Процедура вступу залишається незмінною вже дванадцять років, однак вражаючи зросли вимоги та рівень підготовки вступників.

Із прийняттям студентом рішення обрати індивідуальну траєкторію навчання, вступити до тьюторської програми колегіуму, змінюється сама мета його навчання у вищому навчальному закладі. На передній план висувається процес його самоосвіти, підготовки до професії науковця. Підтримка таких зусиль студента не передбачена навчальною програмою, її він має отримати від тьютора.

При започаткуванні тьюторської програми перед колегіумом стояла низка питань: Хто може бути тьютором науково-дослідницької діяльності студента? Якими технологіями тьюторської діяльності він має володіти? До розв'язання яких завдань підготовки майбутнього науковця залучати тьютора? Що саме має робити тьютор в інтересах становлення майбутнього науковця? І ще багато інших. Дати на них відповідь у тих умовах було не так просто, як запозичити апробовані в інших країнах форму та методи роботи. Однак, узагальнюючи, можна стверджувати, що від тьютора колегіум очікує виконання наступних завдань: координації навчальної та дослідницької діяльності студента протягом усього календарного року, включаючи канікули; керівництво науково-дослідницькою роботою студента; введення студента у наукове середовище, сприяння його самовизначенню як науковця. Для цього тьютор має виконати все необхідне для індивідуалізації підготовки тьюторанта, розвитку його дослідницьких навичок, знайти необхідні ресурси для створення та реалізації його індивідуальної освітньої програми. При цьому за тьюторантом залишається право самостійно обирати тему дослідження, тьютора, пропонувати свій план дослідницької роботи тощо. Тематика

досліджень обов'язково має виходити за рамки університетської навчальної програми студента. Тьютор зобов'язаний не стільки усувати перешкоди на шляху свого тьютора, як вводити його у простір реалізації власних дослідницьких ініціатив, при цьому максимально враховуючи як індивідуальні особливості тьютора, так і вимоги наукової спільноти до підготовки майбутніх учених.

Тьютори колегіуму не мали ніякої спеціальної педагогічної підготовки, і не отримують її і зараз: в успадкованій моделі вищої освіти можливості індивідуалізації підготовки не було, а отже, не було ні умов, ні потреби в тьюторському супроводі самоосвітніх ініціатив студента. Досягнення тьютора в підготовці аспірантів та докторантів є для колегіуму достатнім доказом володіння ним техніками рефлексії та трансляції необхідних для передачі тьюторантові свого досвіду. Основною формою тьюторського супроводу в колегіумі є індивідуальні тьюторські консультації. При цьому тьютор продовжує працювати у своєму закладі, читати лекції, проводити практичні заняття, вести наукові дослідження. Всі тьюторанти зобов'язані щотижня відвідувати принаймні одну тьюторську консультацію, зміст якої визначається тьютором у відповідності до плану дослідницької роботи студента. Всі тьюторанти колегіуму зобов'язані щорічно публікувати результати досліджень та робити доповіді на наукових конференціях.

Більшість випускників тьюторської програми поступили до аспірантури або докторських програм закордонних університетів, п'ятеро захистили кандидатські дисертації. До наших днів тьюторська програма залишається основною програмою Закарпатського угорського колегіуму імені Ілони Зріні. За роки існування під керівництвом 49 тьюторів в ній прийняли участь 77 студентів Ужгородського національного університету, Закарпатського угорського інституту імені Ференці Ракоці ІІ, Закарпатського художнього інституту.

Тематика досліджень, що проводилися за минулі дванадцять років у рамках тьюторської програми колегіуму, відображає перелік напрямів підготовки у вищих навчальних закладах регіону та престиж окремих галузей знань у суспільстві: майже дві третини дослідницьких проектів проводилися в різних галузях гуманітарних наук і тільки одна третина в галузях природничих наук, медицини та математики.

Розподіл тематики дослідницьких проектів за галузями знань склався наступним чином:

англійська філологія	1	
біологія	3	
географія	8	
дошкільне виховання	1	
економіка	2	
історія	14	
математика		3
медицина	7	
методика навчання англійської мови	9	
методика навчання угорської мови	1	
міжнародні відносини	1	
педагогіка	2	
соціолінгвістика	6	
соціологія	1	
топоніміка	1	
угорська філологія	9	
фізика	8	

У 2008-му році, в інтересах підвищення рівня науково-дослідницької роботи, приймальна комісія прийняла рішення рекомендувати підтримку довготривалих (понад два семестри) проектів тільки у винятковому випадку, залишивши за кожним тьюторантом право продовжити роботу в колегіумі до трьох років, за умови успішного виконання плану досліджень. Про виконання плану досліджень тьюторанти щорічно звітують перед приймальною комісією, яка приймає рішення про продовження терміну перебування тьюторанта в колегіумі, та на відкритій студентській науковій конференції, де дається фахова оцінка його наукових досягнень. Керівництво колегіуму було свідомо того, що введення обов'язкових неформальних звітів означає певне обмеження творчої свободи наукового пошуку, а отже і відкритості того освітнього простору, створити який була покликана тьюторська програма, і викличе невдоволення як тьюторантів, так і тьюторів. Однак, бажання продовжити роботу в колегіумі в наступному навчальному році та система додаткових балів швидко змінили ставлення тьюторантів і тьюторів до підвищення вимог та впровадження нових форм звітності. Вже за рік всі сприймали їх як належне. Нововведення сприяли формуванню самодисципліни тьюторантів та їхньої волі до виконання плану дослідницької роботи.

У здійсненні програм та заходів колегіуму важливою є реалізація наступних цілей:

- залучити до дослідницької роботи якнайбільше талановитої молоді;
- знайти для кожного талановитого студента тьютора, який підготує його до професії науковця;
- підвищити ефективність студентської науково-дослідної роботи.

Тому одним з ключових моментів роботи колегіуму є пошук талановитих студентів та їх залучення до наукової роботи. Як правило близько третини студентів, бажуючих прийняти участь у тьюторській програмі, не займається жодною науковою діяльністю, що виходила б за рамки написання навчально-дослідних та курсових робіт, передбачених навчальним планом підготовки бакалавра і не мають наукового керівника, який міг би очолити роботу за обраною ними тематикою. Такі студенти мають мало шансів для написання гарного плану дослідницької роботи, а значить і на вступ до колегіуму. Для кожного такого студента, на підставі його звернення до колегіуму, був рекомендований науковий керівник, який погодився виконувати тьюторські функції. Більше того, значна частина таких студентів розпочала дослідницьку роботу ще до вступу до колегіуму і зуміла набрати важливі додаткові бали, перш за все на щорічній студентській науковій конференції Закарпатського угорського колегіуму імені Ілони Зріні. Система додаткових балів стала одним із стимулів наукової активності студентів. Перша студентка, що мала при вступі до тьюторської програми додаткові бали за участь у науковій конференції з'явилася тільки у 2005-ому році, а вже у 2009-му році таких студентів було 80%.

З 2008-го року колегіум започаткував програму тьюторського супроводу науково-дослідницької роботи пошукачів, в якій щорічно приймає участь двоє молодих учених. Першими у програмі прийняли участь дві співробітниці кафедри української філології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ. Одна з них у 2009-ому році захистила кандидатську дисертацію, друга готується до захисту у жовтні цього року. Їх місце зайняли дві співробітниці

кафедри англійської філології.

Одним з найважливіших моментів у роботі колегіуму, і водночас таким, що потребує найбільше тактовності, є фахова оцінка результатів роботи тьютора. Формальний звіт не відповідає таким вимогам. Перед колегіумом стояла задача вироблення форми звітності, яка б сприяла підвищенню рівня науково-дослідницької роботи. В інтересах цього, учасники тьюторської програми в обов'язковому порядку подають на студентську наукову конференцію письмову доповідь. Матеріали доповідей, представлених членами колегіуму, мають бути виконані із суворим дотриманням формальних вимог щодо їх обсягу, структури, посилань, списку використаної літератури. Матеріали кожної доповіді, навіть тих, що не відповідають формальним вимогам, рецензуються незалежним фахівцем. Окрім оцінки, рецензія обов'язково містить письмовий аналіз матеріалів доповіді та висновок щодо можливості рекомендації роботи студента на міжнародну студентську наукову конференцію.

До роботи в журі регулярно запрошуються вітчизняні та закордонні науковці. Найкращі доповіді та їх автори отримують рекомендації та підтримку для участі у міжнародних студентських олімпіадах, де займають призові місця. У 2009-ому році тьюторка колегіуму Ж. Надь стала першою закордонною студенткою, яка перемогла на XXX-ій студентській олімпіаді в Угорщині.

Щоб секційні чи тематичні умовності не перешкоджали участі жодного студента, секції конференції формуються відповідно до тематики заявок учасників. У студентській конференції колегіуму регулярно приймають участь студенти закордонних навчальних закладів, у першу чергу Угорщини. Керівництво колегіуму вважає підготовку доповіді, участь у конференції, публічному обговоренні результатів важливими чинниками формування дослідницьких якостей особистості студента, важливим джерелом цінного досвіду майбутнього науковця. Саме тут виробляються незамінні у роботі науковця навички, відточується наукове мислення, уміння аргументовано відстоювати власні результати. Щорічно на конференції буває представлено три-чотири десятка доповідей.

Вимога обов'язкової доповіді на студентській науковій конференції означала привнесення ззовні в підготовку тьютора певної вимушеної траєкторії. Однак, за рідким винятком, нововведення було сприйнятим з розумінням, а можливість номінації на міжнародну студентську наукову конференцію, та система додаткових балів сприяли швидкому зростанню популярності конференції серед студентів. Таким чином, участь у студентській науковій конференції стала для тьюторантів колегіуму – поряд із доповіддю перед прийнятною комісією про виконання плану досліджень при продовженні терміну перебування в колегіумі – другим етапом звітності.

Найпопулярнішим заходом Закарпатського угорського колегіуму імені Ілони Зріні є щорічна конференція молодих учених. З самого початку конференція була задумана як форум молодих учених, які проводять свої дослідження в різних галузях природничих наук та математики. Попри давні традиції і злет природничо-математичної освіти у другій половині XX-го століття, у минулі роки відбувається зменшення кількості абітурієнтів на природничих факультетах і водночас падіння престижу природничих наук та математики у суспільстві. Започаткування конференції мало на меті створити форум, на якому молоді науковці, які в такій ситуації мали сміливість прийняти рішення присвятити своє життя природничій науці, могли б обмінюватися цікавим досвідом в організації власної наукової роботи, у невимушеній обстановці представити і обговорити власні результати, і, головне, отримати підтримку у спілкуванні з молодими колегами, які зробили аналогічний вибір і зараз долають ті самі або подібні труднощі. Конференція швидко стала популярною серед молодих науковців і представники гуманітарних наук почали вимагати створення власної секції. У 2006-му році були зняті всі фахові обмеження і в роботі конференції прийняла участь рекордна кількість (68) доповідачів. Студентська конференція колегіуму також була започаткована у 2006-му році, як окрема, студентська секція конференції молодих учених. Переважна більшість випускників колегіуму після закінчення вищого навчального закладу продовжила науково-дослідницьку роботу в Україні чи за кордоном. Вони становлять основну частину доповідачів.

Висновки. Започаткована в 1999-му році програма тьюторського супроводу підготовки студентів до професії науковця, загалом виправдала пов'язані з нею сподівання: випускники програми здебільшого продовжили наукову роботу в аспірантурах вищих навчальних закладів України або докторських програмах закордонних університетів, є серед них і такі, що вже захистили свою кандидатську або PhD дисертацію. Цей показник варто вважати основним в оцінці ефективності роботи колегіуму. Зусилля колегіуму на підвищення якості підготовки, ефективності наукових проєктів дали очікувані результати завдяки їх поєднанню з впровадженням суворої системи звітності й стимулюючої дії системи додаткових балів. Започатковані колегіумом освітні заходи – регіональна студентська конференція та конференція молодих учених – стали таким чином найпопулярнішими подібними заходами в регіоні. Досягнуті результати дозволяють зробити нові кроки у вдосконаленні тьюторської програми. Ними мають стати: започаткування програми підготовки тьюторів; модернізація системи додаткових балів; розробка сучасного інтернет-ресурсу тьюторської програми, конференцій колегіуму; започаткування нових освітніх заходів, курсів, тренінгів для тьюторів та тьюторантів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гордон Эд., Гордон Эл. Столетия тьюторства: история альтернативного образования в Америке и Западной Европе / Гордон Эд., Гордон Эл. – Ижевск: ERGO, 2008. – 351 с.
2. Койчева Т. І. Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей як тьюторів для системи дистанційної освіти : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тетяна Іванівна Койчева. – Оеса, 2004. – 308 с.
3. Жевакіна Н. В., Семенов М. А. Професійні функції діяльності викладача-тьютора в умовах дистанційного навчання / Н. В. Жевакіна, М. А. Семенов // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – №5 (216). – С. 5-9.
4. Тьюторское сопровождение исследовательской и проектной деятельности в университете / Под ред. С. Ф. Сироткина, Д. Ю. Гребёнкина. – Ижевск: ERGO, 2008. – 190 с.
5. Barkáts J. Tehetséggondozó kollégium Kárpátalján / Az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága kárpátaljai kihelyezett ülése. Ungvár-Beregszász, 2005. július 5-6. – MTA, Budapest, 2005. – P. 41-45.

Подано до редакції 14.10.11